

Průběžná zpráva o plnění Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 – 2011

Úvod

Dne 13. července 2009 vláda České republiky usnesením č. 883 schválila Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 – 2011 (dále jen „Národní akční plán“). Ministrovi práce a sociálních věcí byla uložena povinnost koordinovat plnění aktivit obsažených v Národním akčním plánu a současně předložit vládě do 30. června 2010 průběžnou zprávu o jeho plnění. Vláda České republiky doporučila hejtmanům krajů, primátorovi hlavního města Prahy a starostům obcí s rozšířenou působností podílet se v rámci své věcné působnosti na realizaci aktivit obsažených v Národním akčním plánu.

Průběžná zpráva o plnění Národního akčního plánu byla zpracována na základě podkladů získaných od gestorů jednotlivých úkolů, výstupů z jednání pracovních skupin a Mezirezortní skupiny.

Průběžná zpráva o plnění Národního akčního plánu

V rámci plnění Národního akčního plánu se MPSV v první fázi zaměřilo na analýzu celého systému péče o ohrožené děti, tj. mj. i na mezirezortní spolupráci a mapování činností ostatních složek systému podílejících se na péči o ohrožené děti. Klíčovou úlohu v rámci ročního plnění Národního akčního plánu hrály zejména pilotní kraje a činnost Mezirezortní skupiny, zřízené ministrem práce a sociálních věcí jako nezávislý, iniciační a poradní orgán MPSV k transformaci systému péče o ohrožené děti. Její činnost byla ustanovena na základě usnesení vlády České republiky č. 293 ze dne 26. března 2008 a od schválení Národního akčního plánu se Mezirezortní skupina sešla celkem čtyřikrát. Mezirezortní koordinační skupinu tvoří zástupci MPSV, Ministerstva zdravotnictví (dále jen „MZ“), Ministerstva vnitra, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“), Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva pro místní rozvoj, Úřadu vlády České republiky, Poslanecké sněmovny České republiky, Asociace krajů České republiky, Svazu měst a obcí České republiky.

Struktura řešení plnění Národního akčního plánu na Mezirezortní skupině:

- Analýza systému práce s ohroženými dětmi a rodinami
- Síť služeb pro ohrožené děti a rodiny
- Kvalita práce s ohroženými dětmi a rodinami
- Řízení systému péče o ohrožené děti
- Financování systému péče o ohrožené děti

- Upevnění mezirezortní spolupráce a koordinace mezirezortních aktivit
- Spolupráce s krajskými úřady, včetně ustanovení a navázání spolupráce s pilotními kraji pro ověření funkčnosti Národního akčního plánu
- Řešena dílčí mezirezortní témata
- Implementace Úmluvy o právech dítěte v rámci jednotlivých resortů

Naplňování oblastí Národního akčního plánu

- I. Analýza systému práce s ohroženými dětmi a rodinami
 - II. Síť služeb pro ohrožené děti a rodiny
 - III. Kvalita práce s ohroženými dětmi a rodinami
 - IV. Řízení systému péče o ohrožené děti a rodiny
 - V. Financování systému péče o ohrožené děti
-

I. Analýza systému práce s ohroženými dětmi a rodinami - zadání a realizace

Prvním úkolem v rámci plnění Národního akčního plánu je zrealizovat analýzu systému práce s ohroženými dětmi a rodinami. MPSV vyhlásilo v říjnu 2009 veřejnou zakázku malého rozsahu. Byla vybrána společnost Heuréka CZ, spol. s r. o. Spolupráce po projednání v Mezirezortní skupině byla vymezena v rozsahu realizace webového informačního a diskusního portálu (finanční výdaje – 474 000,- Kč):

http://msp.pfnet.eu/index_b81460a6bb1f8cfdc56517914aaf054f.html

V květnu 2010 zadalo MPSV Výzkumnému ústavu práce a sociálních věcí, v.v.i. (dále jen „VÚPSV“), jako další činnost, zrealizovat výzkumný záměr „Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech“ (finanční výdaje – 3 635 580,- Kč). Výstupem výzkumu bude:

- detailní a komplexní krajská analýza zahrnující subjekty působící v rámci systému péče o ohrožené děti (včetně zmapování sítě služeb)
- analýza systému řízení, financování a legislativy na celorepublikové úrovni
- srovnávací analýza pilotních krajů
- vyškolený tým osob schopných pracovat s danou metodikou
- ověřený metodologický nástroj využitelný v ostatních krajích.

MPSV je odborným garantem výzkumu, kde VÚPSV dále spolupracuje na plnění celého záměru s odbornými subjekty, mj. s Pardubickým krajem, kde na základě stejné metodiky, kterou VÚPSV používá, byl výzkum již zrealizován, dále s mezinárodní organizací LUMOS¹, s Institutem ekonomických studií Univerzity Karlovy, Poradnou pro občanství, občanská a lidská práva, Občanským sdružením

¹ **Lumos** – mezinárodní organizace spolupracující s MPSV v rámci procesu deinstitucionalizace pobytových sociálních zařízení, ústavních zařízení v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“). Realizátor analýzy systému péče o ohrožené děti v Pardubickém kraji a spolu-realizátor výzkumu „Zhodnocení a optimalizace řízení sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech“. Členové pracovní skupiny k tvorbě standardů kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami a realizačního týmu MPSV k pilotním projektům. www.lumos.org.uk

Vhled – Centrem Sámovka aj. Do 31. 12. 2010 budou k dispozici komplexní a validní informace, na jejichž základě bude možné optimalizovat transformační kroky, modifikovat a nastavit Národní akční plán pro další období.

II. Síť služeb pro ohrožené děti a rodiny

Spolupráce v této oblasti plnění Národního akčního plánu byla navázána s krajskými úřady, včetně ustanovení a navázání spolupráce s pilotními kraji pro ověření funkčnosti Národního akčního plánu. V rámci Mezirezortní skupiny bylo dohodnuto, že připravované transformační kroky a pře-nastavování činností jednotlivých subjektů v terénu na základě výstupů podrobných krajských analýz, v souladu s cíly Národního akčního plánu, je nezbytné ověřit v rámci odzkoušení v pilotních krajích.

V prosinci 2009 MPSV oslovilo hejtmány/hejtmanky krajů k zapojení do příprav tvorby pilotních projektů. V průběhu měsíce ledna 2010 pozitivně na výzvu reagoval kraj Karlovarský, Olomoucký, Pardubický a Zlínský, kde ministr práce a sociálních věcí vyslovil souhlas s přípravnými aktivitami v pilotních krajích. Na tomto základě MPSV iniciovalo v dubnu 2010 vznik realizačního týmu složeného se zástupců MPSV (s možností přizvání dalších členů/zástupců ostatních resortů), zástupců z daných krajů a zástupců za organizaci LUMOS pro koordinaci příprav pilotních projektů.

Pilotní kraje v měsících srpen až prosinec 2010 realizují, již výše zmiňovaný výzkum k systému práce s ohroženými dětmi a rodinami, který bude podkladem pro tvorbu pilotních projektů. Současně v pilotních krajích proběhly v červnu 2009 a 2010 informační semináře pro širokou odbornou veřejnost, jejichž cílem bylo představit obsah a cíle Národního akčního plánu, zabezpečit mezirezortní soulad připravovaných změn, informovat kraj o plánovaném výzkumu atd. V pilotních krajích dále vznikla pracovní koordinační skupina (složena se zástupců kraje – radní pro oblast školskou, sociální a zdravotní; vedoucích příslušných odborů k tématu ohrožených dětí a rodin; zástupců obecních úřadů – orgánů sociálně-právní ochrany dětí; zástupců pobytových zařízení – školských, zdravotních, sociálních; pověřených osob²; zástupců nestátních neziskových organizací; zástupce soudů pro daný region; zástupce poradny – školské, sociální aj., zástupců ministerstev). V rámci činnosti této pracovní skupiny budou vznikat pilotní projekty a bude mj. zabezpečena osvěta k připravovaným změnám.

Informaci o Národním akčním plánu a realizovaných průběžných krocích, dostaly všechny krajské úřady (odborny sociálních věcí, zdravotnictví a školství). Informace jsou dále zmiňovány pravidelně na metodických poradách s krajskými úřady, na zasedáních Asociace krajů České republiky a Svazu měst a obcí České republiky.

Krajské úřady se do plnění úkolů z Národního akčního plánu zapojily formou následujících aktivit:

- vymezit služby pro ohrožené děti a rodiny a zabezpečení jejich dostupnosti pro širokou oblast v rámci regionů (zmapování sítě služeb pro rodiny s dětmi

² § 48 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

v jednotlivých krajích, zjištění dostatečnosti služeb a jejich typologii, navázání cílů Národního akčního plánu na komunitní plánování v krajích, lokace služeb ve spolupráci s ostatními resorty - školství, zdravotnictví, sociální věci)

- vytvářet a rozvíjet v rámci rodinné politiky krajů příznivé pro-rodinné prostředí
- podporovat programy podpory pro rodiny s dětmi (v rámci dotačních titulů krajů)
- vyhledávat ohrožené rodiny a děti s apelem na systematickou sociální práci s cílem zachování přirozeného prostředí pro dítě (individuální plán pro rodiny a děti, využívání případových konferencí aj. multidisciplinární spolupráce, zapojení širší rodiny do řešení problému aj.)
- zvyšovat kvalitu práce s dítětem umístěným v náhradní rodinné péči a v institucionální péči (podpora osamostatňování dítěte, návrat dítěte zpět do přirozeného prostředí)
- podílet se na sjednocení obsahu příprav náhradních rodičů, osvětě k náhradní rodinné péči ve spolupráci s ostatními kraji
- propojit aktivity v rámci odborů – školství, zdravotnictví, sociální věci
- věnovat pozornost osvětě a komunikaci v rámci transformace, a to jak směrem k odborné, tak laické veřejnosti a dětem.

MPSV a pilotní kraje budou v průběhu měsíců září/říjen 2010 diskutovat obsah dohody o společném postupu při realizaci pilotních projektů.

Metodické materiály, úkoly Národního akčního plánu pro oblast síťování služeb pro rodiny a děti, jsou průběžně tvořeny a budou ověřovány v rámci pilotních či vybraných krajů, v některých případech i ve spolupráci s VÚPSV.

III. Kvalita práce s ohroženými dětmi a rodinami

Kvalita práce s ohroženými dětmi – tj. závazné a legislativně ukotvené Standardy kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami (dále „standarty“), případová (mezirezortní) práce, vyjasněné kompetence a vzdělávání pracovníků, jsou pevným těžištěm připravovaných transformačních kroků.

Od listopadu 2009 vznikla ke tvorbě standardů odborná pracovní skupina, která se shodla, že vznik standardů je dlouhodobým procesem a musí být realizován společně s aktéry systému, na jejichž práci budou mít hlavní dopad. Skupina se nyní zabývá standardy pro práci orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) a pověřených osob. Zároveň došlo ke shodě v rámci nutnosti vytvoření minimálního rámce standardů pro typy služeb, zařízení, institucí, ve kterých probíhá péče o děti 24 hodin denně. Jedná se zejména o pobytové služby v gesci MŠMT a Ministerstva zdravotnictví, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (gesce MPSV), ale také v rámci systému pěstounské péče, která je v evropských zemích standardy ošetřována.

V současné době probíhá:

- příprava projektového záměru k případnému individuálnímu projektu financovanému z Evropských strukturálních fondů - na tvorbu a realizaci standardů
- vytvoření řídicí struktury pro koordinaci vzniku standardů
- navázání vzniku standardů na vzdělávací projekty pro pracovníky OSPOD – standardy a jejich implementace by měly být společným základem pro vzdělávání sociálních pracovníků i dalších pracovníků průřezově celou oblastí sociálně-právní ochrany.

Skupina navázala spolupráci s několika OSPOD na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností pro zjišťování možnosti využití a aplikaci standardů kvality sociálních služeb na standardy kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami. Spolupráce je navázána i s nestátními neziskovými organizacemi (dále jen „NNO“), které mají zájem se na vzniku standardů pro oblast sociálně-právní ochrany dětí podílet. Na MŠMT vznikají minimální standardy kvality práce ve školských zařízeních, k jejichž tvorbě je MPSV také přizváno.

Metodické materiály pro tuto oblast Národního akčního plánu jsou průběžně tvořeny a budou taktéž ověřovány v rámci pilotních či vybraných krajů v roce 2011. MPSV při tvorbě metodik využívá spolupráce s NNO, pobytovými zařízeními v gesci MŠMT či MZ a OSPOD.

IV. Řízení systému péče o ohrožené děti a rodiny

V. Financování systému péče o ohrožené děti

Oblast IV. a V. bude řešena podle nastaveného harmonogramu plnění úkolů Národního akčního plánu, tedy v roce 2011. V současné době probíhají přípravné aktivity a čeká se na výstupy z výzkumu VÚPSV, jehož součástí je analýza řízení, legislativy a financování systému péče o ohrožené děti v České republice. Cílem výzkumu je mj. zaměření na popis systému a fungování subjektů v celém procesu práce s dítětem a rodinou (prevence až intervence) se zřetelem na kvalitu života ohrožených dětí a rodin. Konečným cílem naplnění oblastí IV. a V bude vymezit kritické body systému, navrhnout optimalizaci řízení a financování systému péče o ohrožené děti a navrhnout legislativní změny.

Další související aktivity

Mimo plnění Národního akčního plánu probíhalo současně několik dalších mezirezortních jednání k tématu ohrožených dětí, např. k problematice výživného (Ministerstvo spravedlnosti), Rámcové koncepci transformace pobytových školských zařízení (MŠMT), k problematice rozsudků Evropského soudu pro lidská práva (Ministerstvo spravedlnosti), Implementaci Úmluvy o právech dítěte v rámci jednotlivých resortů, na Ministerstvu vnitra řešena problematika Systému včasné intervence, jako systému vzájemného vyrozumění a registru ohrožených dětí a na Ministerstvo financí MPSV zaslalo žádost o navýšení dotace pro oblast sociálně-právní ochrany dětí na následující rok 2011.

Ve spolupráci s krajskými úřady a Ministerstvem financí bude provedeno posouzení kritérií, podle kterých je jednotlivým obcím s rozšířenou působností přidělována ze státního rozpočtu účelová neinvestiční dotace na úhradu nákladů spojených s výkonem sociálně-právní ochrany dětí. Od roku 2007 je výše dotace určována na základě počtu případů evidovaných OSPOD na úrovni obce s rozšířenou působností, který je porovnáván s celostátním průměrem počtu případů připadajících na jednoho pracovníka OSPOD. Pro účely rozdělení dotace na rok 2011 je nezbytné vyhodnotit, zda dosavadní kritéria pro určování výše dotace dostatečně vystihují rozdíly ve vytíženosti jednotlivých OSPOD a objektivní potřeby obcí s rozšířenou působností na financování agendy sociálně-právní ochrany dětí. Cílem je zejména dosáhnout toho, aby prostřednictvím účelové dotace bylo garantováno, že výkon sociálně-právní ochrany dětí bude na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností zajišťován takovým počtem pracovníků, který je přiměřený potřebám ohrožených rodin s dětmi v obvodu každého konkrétního úřadu.

Závěr

Z výše uvedeného je možné konstatovat, že proces transformace systému péče o ohrožené děti v České republice je nastartovaný. Zároveň z odborných diskusí, konferencí a zpětných vazeb vyplývá, že aktéři systému očekávají další jasné a konkrétní kroky a aktivity, které je budou směřovat k dosažení žádoucího stavu kvalitního systému podporujícího a efektivně pracujícího s dětmi a rodinami. Je zejména nutné zabezpečit dostatečnou odbornou i ekonomickou podporu pilotním krajům, jejichž pracoviště realizují reformní aktivity nad rámec svých běžných agend. Prioritou je mj. nalezení mezirezortního konsenzu připravovaných transformačních změn, kde cílem Národního akčního plánu je sjednotit systém péče o ohrožené děti, který je roztržštěn hned mezi několik resortů. Soulad na národní úrovni je nezbytný nejen pro pilotní kraje, ale i pro přípravu legislativních změn, bez kterých není možné transformovaný systém do budoucna udržet a pružně měnit dle potřeb ohrožených dětí a rodin. Klíčovou rolí MPSV bude i nadále dostát uložené koordinační funkci plnění aktivit Národního akčního plánu a předložit na konci roku 2011 zprávu o plnění stávajícího Národního akčního plánu a předložit současně aktualizaci na období 2012 - 2013.